

НАУКОВІ ДОПОВІДІ НА ПЛЕНАРНОМУ ЗАСІДАННІ

Гетьман Анатолій Павлович
доктор юридичних наук, професор,
проректор з наукової роботи
Національного юридичного
університету
імені Ярослава Мудрого,
академік НАПрН України

НАУКОВА СПАДЩИНА ПРОФ. В. К. ПОПОВА У ПРАВОВИХ ДОСЛІДЖЕННЯХ ЙОГО УЧНІВ

Непересічна постать проф. В. К. Попова є надзвичайно впізнаваною серед науковців у галузі юриспруденції, які займаються проблемами цивільного, екологічного, земельного, аграрного, природоресурсного права та законодавства. Саме його перу належать фундаментальні науково-правові доробки, які увійшли до золотой скарбниці юридичної науки України та країн пострадянського простору.

Палітра його наукових досліджень надзвичайно різноманітна й охоплює широке коло наукових проблем у відповідних правових галузях. Серед них такі напрямки, як: договірні відносини в агропромисловому комплексі, якому присвячені монографії – «Договірні відносини й ефективність сільськогосподарського виробництва» (1976 р.) та «Правове становище виробничих об'єднань у сільському господарстві» (1979 р.); наступний напрямок – механізм реалізації інтересів у аграрному та екологічному законодавстві на тему якого були підготовлені наукові праці – «Право та матеріальні інтереси в міжгосподарській кооперації» (1983 р.), «До питання про правові форми реалізації екологічних інтересів» (1991 р.), «Право оперативного управління майном – форма реалізації матеріальних інтересів у міжгосподарській кооперації» (1982 р.); і нарешті науковий напрямок з проблем земельного, лісового, атмосфероохоронного законодавства,

законодавства про рослинний світ, систематизації та кодифікації екологічного права, а також методики викладання екологічного права в закладах вищої освіти. Цьому напрямку була присвячена ціла низка наукових публікацій, серед яких доцільно виділити: «Правові питання використання і охорони меліорованих земель» (1983 р.), «Практика застосування лісового законодавства» (1985 р.), «Відшкодування шкоди, спричиненої порушенням атмосфероохоронного законодавства» (1986 р.), «Проблеми систематизації екологічного законодавства» (1999 р.), «Наукові основи кодифікації екологічного законодавства України» (1995 р.), «До питання про екологічний кодекс України» (1995 р.), «Правові проблеми використання і охорони рослинного світу» (2000 р.), «Про поняття екологічного права та його викладання у ВНЗ» (1987 р.), «Проблеми підготовки спеціалістів з екологічного права» (2002 р.) та багато ін.

Сучасна наукова думка, яка твориться Харківською науковою школою екологічного, земельного, аграрного та природоресурсного права і законодавства, ґрунтується на наведених вище теоретичних доробках, є їх продовженням та нашаруванням нових ідей, зберігає дослідницькі традиції і новаційний рівень, які були започатковані проф. В. К. Поповим, а головне – є механізмом реалізації його наукових задумів. Це знаходить свій прояв у численних дисертаційних та монографічних дослідженнях, статтях, тезах, виступах на наукових та науково-практичних конференціях, семінарах і «круглих столах».

Під керівництвом проф. В. К. Попова було підготовлено та захищено три дисертації на здобуття наукового ступеня доктора юридичних наук та 14 – на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук, за спеціальністю 12.00.06 – земельне право, аграрне право, екологічне право, природоресурсне право. За тематикою цих дисертаційних досліджень чітко простежуються наукові обрії, над якими працював і залишив своїм учням у спадок Вчений з великої літери. Так, проблемам земельного права були присвячені дослідження: М. В. Шульга «Актуальні проблеми правового регулювання земельних відносин в сучасних умовах»: дис. ... доктора юридичних наук (1998 р.) та Т. Р. Захарченко «Право землекористування міжгосподарських підприємств агропромислового комплексу»: дис. ... кандидата юридичних наук (1988 р.). З питань аграрного права підготовлена та захищена докторська дисертація А. М. Статівкою «Договори в системі агропромислового комплексу в умовах

ринкових відносин» (1998 р.). Ціла серія дисертаційних досліджень були підготовлені під науковим консультуванням та керівництвом професора В. К. Попова з проблем екологічного права: дисертація на здобуття наукового ступеня доктора юридичних наук А. П. Гетьмана «Еколого-процесуальна правова теорія: проблеми становлення і розвитку» (1995 р.); та дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук: С. В. Разметаєва «Правові питання участі громадськості в охороні навколишнього природного середовища» (1990 р.), А. Г. Бобкової «Правове забезпечення екологічних програм в населених пунктах» (1991 р.), Т. М. Слінько «Правове забезпечення екологічної гласності» (1993 р.), Г. В. Анісімової «Здійснення громадянами екологічних прав» (1996 р.), Л. Л. Чаусової «Принципи екологічного права» (1998 р.), А. В. Котелевць «Актуальні питання правозастосовчої діяльності у галузі екології» (2000 р.), В. Л. Бредіхіної «Право громадян на безпечне навколишнє природне середовище» (2005 р.).

Широка палітра наукових досліджень, які проводив проф. В. К. Попов, дала потужний поштовх його учням для здійснення всебічного аналізу законодавства у сфері використання, відтворення та охорони природних об'єктів, ресурсів та їх комплексів. На цьому підґрунті захистили дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук: Мехтієв Мехті Самед огли «Правова охорона рибних запасів» (1984 р.), Н. А. Торопова «Правове регулювання охорони і відтворення рибних ресурсів в СРСР «1988 р.), Т. М. Гайворонська «Правові питання відтворення лісів в СРСР» (1990 р.), А. К. Соколова «Договори на користування природними ресурсами» (1993 р.), В. І. Гордєєв «Правові питання використання та охорони малих річок в Україні» (1995 р.), М. К. Черкашина «Юридичні гарантії права природокористування» (2008 р.).

Таким чином, науковий спадок проф. В. К. Попова надзвичайно великий і такий, що потребує глибокого аналізу, дослідження та вивчення. Проведені його учнями дисертаційні доробки засвідчують неперевершену актуальність та новизну відповідних наукових проєктів, над якими працював вчений. В земельно-правовій літературі аналізуються сучасні проблеми правового регулювання земельних відносин в ринкових умовах. При цьому зазначається, що земля, як об'єкт земельних відносин, навіть за наявності введення в цивільний товарообіг, залишається об'єктом до-

вкілля, елементом єдиної екологічної системи. Визначаються основні шляхи і перспективи розвитку земельних відносин та місце земельного права в системі права України.

В сфері аграрного права та законодавства досліджувалися договори, притаманні сільському господарству, їх особливості, роль і значення в проведенні аграрної та земельної реформи в Україні. Проведена їх детальна класифікація. Значна увага приділяється аналізу договірної правосуб'єктності юридичних осіб-товаровиробників сільськогосподарської продукції, вносяться пропозиції щодо удосконалення договірної права в сільському господарстві.

В межах екологічного права проаналізовані питання становлення та розвитку еколого-процесуального права, механізму реалізації матеріальних норм екологічного законодавства, досліджені еколого-процесуальні відносини, їх зміст, структура та класифікація; опрацьовані наукові положення екологічних прав громадян, які виступають юридичною формою реалізації екологічних інтересів, способи захисту цих прав; проаналізовані поняття й особливості еколого-правових принципів, передумови їх формування, зміст та класифікація; досліджені проблеми правозастосовчої діяльності у сфері екології під кутом зору діяльності компетентних державних та громадських інституцій у межах їх повноважень по застосуванню норм екологічного права з метою захисту прав та інтересів відповідних суб'єктів.

У сфері природоресурсного права предметом дослідження були питання, пов'язані з використанням, відтворенням та охороною окремих природних об'єктів (рибних ресурсів, малих річок, лісів), загальною характеристикою, змістом та забезпечувальними формами договорів на користування природними ресурсами, а також юридичних гарантій права природокористування.

Підсумовуючи наведене слід зазначити про надзвичайно величезний науковий спадок, який залишив по собі проф. В. К. Попов у правовій царині. Дослідження відповідної проблематики – це не лише пам'ять про цю людину і гордість його учнів за праці свого вчителя, але й вимога сьогодення, сучасна необхідність, яка затребувана українським громадянським суспільством та європейською спільнотою і пов'язана із забезпеченням екологічної безпеки та правопорядку на території України, розбудови екологічної та правової держави європейського зразка.